04 Tehnici tradiționale de realizare a scoarței în România și Republica Moldova

Te invit să păşeşti pe un tărâm al frumuseţii, creat de nenumărate suflete şi mâini de femei. O mulţime de esenţe de armonie, ţesute cu fire colorate, în serile lungi de iarnă. Forme care întruchipează ritmurile cosmice sau frumuseţea paradisului pierdut. Lucrul în care se întreceau femeile odinioară şi care pecetluia cu fală pereţii interiori ai caselor ţărăneşti şi boiereşti. Până astăzi, scoarţele aduc o anume noblețe așezată spațiilor pe care le împodobesc, vestind peste vremuri, neîmbătrânit, strigătul unei frumuseți originare, la fel de proaspăt și fără vârstă ca și cântecul păsărilor în primăvară.

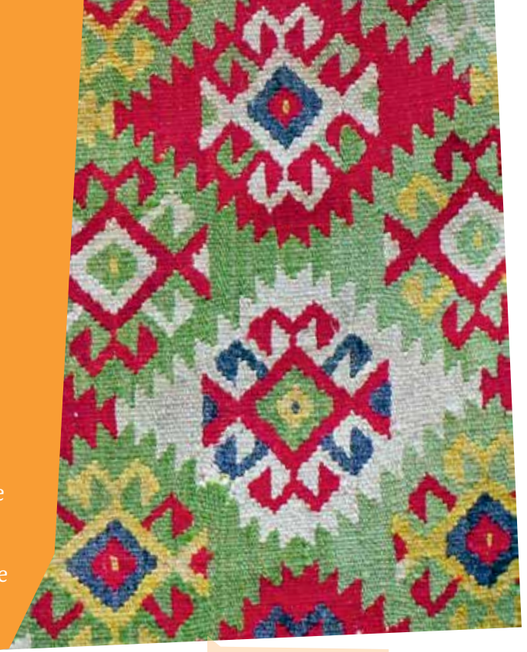

Detaliu dintr-o scoarță de la Ieud, jud. Maramureș.

Scoarța = cea mai prețioasă dintre țesăturile care împodobesc spațiul de locuit

Un covor de dimensiuni mari, gândit să fie pus pe perete, nu pe jos

Cameră țărănească din zona Bran, prima parte a secolului al XX-lea. În casele țărănești scoarța are atât rol decorativ, cât și acela de a proteja pereții încăperii: iarna de frig, iar vara de cald. Se pare că, la început, materia folosită pentru protecția termică era scoarța de copac, de unde a și rămas denumirea de *scoarță*.

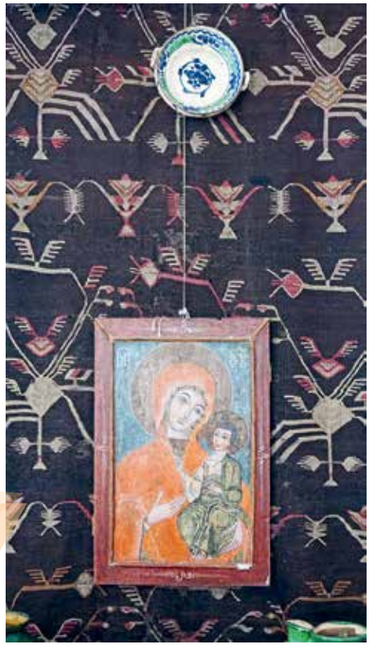

Detaliu din colecția de artă veche Dan Nasta, expusă în interiorul Palatului Mogoșoaia, jud. Ilfov. În casele boierești, scoarțele aveau mare trecere și, până astăzi, în spațiul cultural românesc, sunt prezente ca o marcă puternică a unei tradiții vechi, din care ne hrănim.

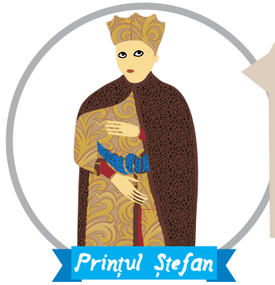

În casele noastre domnești de la Brâncoveni, unde s-a născut taica, Vodă Constantin, aveam scoarțe cu flori și păsări, țesute în culori calde, ca peste tot în Oltenia. Când te uitai la ele seara, la lumina lumânărilor, îți părea că din firele de lână licărește cald un colț din Grădina Paradisului!

Scoarță olteneasc, secolul al XIX-lea. Este o piesă reprezentativă pentru această zonă, un tip de covor care în secolul al XX-lea a fost lucrat și în manufacturi din alte zone, fiind apreciat și cerut de cumpărătorii de la oraș, mai ales, pentru zestrea fetelor. Observă cum este compus modelul! Uneori scoarțele au câte 2, chiar 3 chenare.

Și în vremea noastră, scoarțele făceau parte din zestrea fetelor de măritat. Ocupau locul cel mai de seamă în camera curată a caselor țărănești, dar și în sălile de primire din conacele boierilor. Cele mai frumoase scoarțe se lăsau moștenire, în familie, fiind o legătura între generații. Momentele importante și sărbătorești din viața de familie se petreceau în încăperea cu scoarțe. De-ar avea gură să vorbească, câte n-ar povesti firele de lână colorată!

Scoarță moldovenească, a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Este o țesătură de dimensiuni mari, măsoară aproape 4 metri lungime. Astfel de piese vor fi împodobit sălile de piatră ale conacelor boierești. Observă câmpul central al scoarței, pe care este reprezentat pomul vieții.

Familie din zona Romanați, Oltenia, prima jumătate a secolului al XX-lea. În acele vremuri, oamenii aveau rar ocazia de a se fotografia, de aceea, cu aceste prilejuri se găteau cu straiele cele mai bune, de sărbătoare, și aduceau în fundal măcar o scoarță din zestrea casei. Așa făceau și orășenii; astfel, ni s-au păstrat multe imagini de scoarțe în fundalurile portretelor colective de familie.

Manufactură – atelier în care se lucrează manual diferite obiecte. Pe lângă nenumăratele scoarțe țesute în gospodăriile țăranilor, scoarțe s-au lucrat și în atelierele mănăstirilor de maici și, în secolul al XX-lea, în mici intreprinderi.

Pomul vieții – este un model întâlnit adesea pe scoarțe, în diverse forme, de arbori sau de floare stilizată. Semnificația ornamentului vine de pe tărâmul credințelor străvechi, care s-au născut și prin simpla observare a naturii. Așa cum copacii par să moară în fiecare iarnă și să renască în fiecare primăvară, acest arbore întruchipează renașterea universului, regenerarea ciclică a timpului și a existenței; mai apoi, este și un simbol al legăturii între lumi, dintre pământ și cer, fiindcă arborii au rădăcinile înfipte adânc în sol, iar crengile îndreptate spre înalt. Fructele acestui arbore cosmic, prezente adesea pe scoarțe, transmit nemurire ori cunoaștere. De aceea, sunt păzite de animale fantastice, cum sunt păsările de pe ramurile arborelui de alături.

Câmp central – zona din mijlocul scoarței, încadrată, mai ales, în cazul covoarelor românești, de chenare simetrice.

Lână spălată și pusă la uscat la Ieud, Maramureș, 2011. Scoarțele se țes din lâna tunsă de pe oi la începutul primăverii. Aceasta se spală în 9 ape, să se limpezească de grăsime. Apoi se dărăcește, se vopsește, se toarce și se face gheme.

Gheme de lână agățate la războiul de țesut în Botiza, Maramureș, 2010. Culorile pe care le vezi aici sunt obținute din plante și minerale, în gospodărie, după rețete bătrânești. În trecut, lâna se vopsea doar așa. În zilele noastre se folosesc și pigmenți industriali, care dau acele culori stridente, după care poți recunoaște imediat o scoarță lucrată în zilele noastre. La Botiza, tradiția vopsitului a fost reînviată de țesătoarea Victoria Berbecaru.

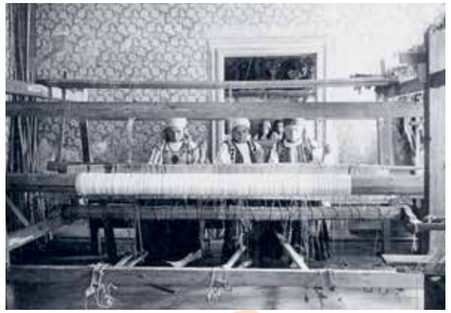

Femei la războiul de țesut, în zona Sibiu, jumătatea secolului al XX-lea. Probabil fotografia a fost făcută la una dintre micile intreprinderi sătești de țesut. La scoarțele mai late puteau lucra mai multe femei simultan. De obicei, însă, acasă, lucra o singură femeie, iar lățimea scoarței se obținea prin înădirea mai multor fâșii, cu modelul gândit dinainte pentru a se potrivi la alipire.

Scoarță în biserica din Ieud, Maramureș. În bisericile de lemn maramureșene se păstrează colecții frumoase de scoarțe, de la mai multe generații. Există aici obiceiul ca la înmormântări sicriul să fie pus pe o scoarță, pe care familia celui mort o dăruiește apoi bisericii. Pentru femeile țesătoare ale comunității, colecția de scoarțe de la biserică este o sursă de inspirație. Maramureșul este una dintre puținele zone din România unde țesutul este încă un meșteșug practicat și scoarțele sunt încă la mare preț în case.

Femeie care toarce, zona Sibiu, prima jumătaet a secolului al XX-lea. Pentru femeile de odinioară torsul era cea mai obișnuită muncă, pe care o făceau oricând găseau timp, adesea, chiar din mers. Lâna din caier se răsucește printre degete, devenind fir.

CAIER
FURCĂ
FUS

Cum și din ce se lucrează scoarțele?

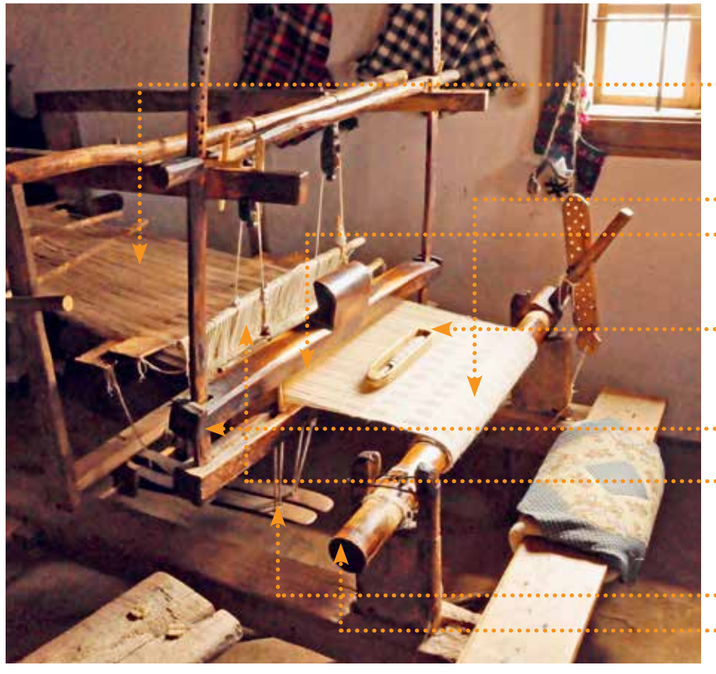

Războiul de țesut orizontal este mai elaborat decât cel vertical. La cel orizontal ițele sunt acționate cu pedale.

URZEALA – firele paralele montate pe războiul de țesut, printre care se trec firele ce formează țesătura. Urzitul este un meșteșug în sine, destul de dificil. Dintre țesătoare puține știu să și urzească.

BĂTEALA – firele care se țes pe urzeală.

SPATA – pieptăne des prins într-o ramă îngustă; printre dinții spatei se trec firele de urzeală; spata ajută la ordonarea firelor și la bătutul țesăturii pe urzeală.

SUVEICĂ – ustensilă cu ajutorul căreia se introduce firul prin urzeală la țesăturile mai simple. Când modelul este complex firele urzelii se aleg cu mâna.

VĂTALA – piesa de lemn în care se montează spata.

IȚE – Lațuri din ață sau din sârmă, fixate pe o ramă dreptunghiulară în războiul de țesut; prin ochiurile acestora trec firele de urzeală, pe care ițele le acționează la apăsarea pedalelor.

PEDALE – sunt în legătură cu ițele.

SUL – pe acesta se înfășoară țesătura lucrată.

Război de țesut vertical, la Piscu, jud. Ilfov. Este numit și gherghef.

URZEALA

BĂTEALA

IȚE – sunt legate de betișoare prin care se acționează un grup mic de fire, pentru a ușura alegerea modelelor.

„Țesutul e chiar o plăcere, e un mod de a te sustrage realității. (...) După ce te-ai băgat acolo, la război, nu te mai întreabă nimeni, nu te mai scoate nimeni la animale, facă cine ce-o vrea, nu te mai interesează”. **(Viorica I., n. 1978, Săliștea de Sus, jud. Maramureș)**

Scoarță din Jirău, jud. Brăila, sfârșitul secolului al XIX-lea. Este un exemplu de covor țesut din două foi, cusute laolaltă, pe mijloc. Privește forma care se repetă în diferite variante de culori. Se numește coarnele berbecului și este un simbol al forței viguroase a naturii.

1. Pictează câteva dintre scoarțele prezentate și realizează împreună cu colegii o mică expoziție. Scoarțele sunt un subiect amețitor pentru cine iubește pictura!

2. Încearcă să desenezi războiul de țesut.

Dărăcit/darac – descâlcirea și pieptănarea lânii cu o unealtă formată dintr-un sistem de piepteni cu dinți mari de oțel, fixați pe un suport.

Alesături = tehnici de realizare a modelelor țesute

Uneori, scoarțele sunt țesute într-o singură tehnică, alteori în aceeași țesătură poți întâlni mai multe feluri de alesături, în funcție de tipul de model, dar și de priceperea și îndemânarea țesătoarei. Iată cele mai cunoscute dintre alesăturile din spațiul românesc.

Detaliu dintr-o scoarță țesută în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, la Mănăstirea Țigănești, jud. Ilfov. Aceasta este tehnica numită cu tăieturi sau Karamani, după numele unei localități din Anatolia, azi în Turcia, unde s-a țesut mult și frumos în acest fel. Observă spațiul ca o tăietură care se formează la întâlnirea culorilor pe direcția verticală. Este distanța dintre două fire de urzeală care despart suprafețele colorate diferit. Tăieturile pot fi mai mărișoare, de câteva rânduri de bătează sau pot fi mici, ca niște găurele, de 1-2 rânduri. Modelul stilizat geometric pare parcă decupat și așezat în formă. Această tehnică a fost folosită în Muntenia, Moldova, dar și Banat și Maramureș.

Detaliu dintr-o scoarță din Basarabia, prima parte a secolului al XX-lea. Tehnica aceasta se numește cu fire întrepătrunse. O poți recunoaște după zimțișorii care se formează la întânirea dintre zonele colorate diferit. Firele de culori diferite trec alternativ pe după firul de urzeală care separă suprafețele; apoi se întorc în sensuri opuse.

Detaliu dintr-o scoarță oltenească de la începutul secolului al XX-lea. Aici poți observa tehnica alesului curb. Firele de bătează urmăresc forma modelului. Spre deosebire de alesul Karamani și cel legat, firele țesute nu mai sunt paralele ci urmăresc liber desenul formelor, adesea curb. Este o tehnică specifică scoarțelor românești, potrivită pentru flori, frunze, boboci, forme mici și grațioase.

Scoarțele cu față dublă se numesc chilimuri. Așa sunt țesăturile realizate prin cele trei tehnici pe care ți le-am prezentat.

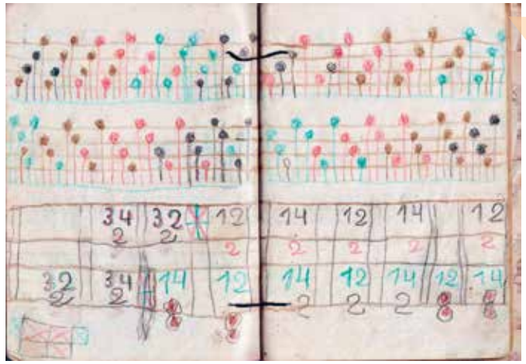

Caiet de modele al unei țesătoare din zona Buzău. Notațiile seamănă cu notele muzicale și pot fi deslușite doar dacă te pricepi.

În toate satele pe care le-am cercetat femeile țeseau. Era lucrul cel mai obișnuit: de la pânza din care își croiau hainele și până la scoarțe și alte țesături mai prețioase. Fetele de măritat trebuiau să știe toată rânduiala războiului de țesut și a firelor colorate și învățau de mici pe lângă mamele și bunicile lor. Sub ochii lor se făcea și zestrea pentru nuntă și ele participau la lucru pe măsură ce creșteau.

Femeie țesând la război, prima parte a secolului al XX-lea.

Atuncea [mai demult] care fată nu lucra, zicea că nu-i bună de măritat. Zicea că-i prăpădită. Uită-te acuma la noi, că nu mai lucră niciuna. Nici nu învață acuma, și nici nu lucrează [la război]. (**Anuța B., n. 1975, Săliștea de Sus, jud. Maramureș**)

Mamă cu fetiță la războiul de țesut. Piscu, jud. Ilfov, 1977.

Am învățat pe lângă mămica. Se ducea ea afară și eu fugeam în război. Mă găsea și-mi zicea: Fugi măi, ieși afară, că strici! Hai măi, mamă, că știu! Fugea ea afară, fugeam și eu în război. Mi-a fost drag să învăț. De pe la 10 ani torceam la niște câlțișori mici așa. Îi vopsea și făcea preșuri. (**Elena Stan, n. 1934, Piscu, jud. Ilfov**)

Observă cu atenție imaginea alăturată și identifică cele 3 tipuri de alesături de care am povestit.

Detaliu dintr-o scoarță muntenească de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Simboluri și semne de demult, înțelesuri și frumusețe

Multe dintre modelele țesute pe scoarțe au ajuns până la noi, din vremuri în care viața omului era mult mai legată de natură și de forțele universului. A aduce aceste semne pe obiectele care îl înconjurau în spațiul casnic, era un mod de comunicare spirituală. În zilele noastre și privitorii și puținele țesătoare caută în firele colorate, pur și simplu, frumusețea.

Detaliu dintr-o scoarță muntenească, sfârșitul secolului al XIX-lea. Un motiv decorativ foarte prezent pe scoarțe este cel al soarelui. Pentru că cercul este destul de greu de realizat în tehnica țesutului, soarele ia formă de romb. Pe unele scoarțe motivul solar se repetă ritmic pe toată suprafața țesută. Acestea se numesc covoare în roate. În perioada precreștină cultul solar era foarte răspândit,iar în creștinism soarele este asemănat feței lui Hristos și este numit în popor Sfântul Soare.

Detaliu dintr-o scoarță muntenească, sfârșitul secolului al XIX-lea, cu motivul decorativ unda apei. În unele zone motivul acvatic se numește potecuța sau călița ocolită. Este un semn că apa era înțeleasă nu doar ca resursă vitală pentru oameni, ci și ca un hotar care separă lumea văzută de cea de dincolo. Așa trebuie înțeleasă expresia *Apa Sâmbetei*.

Detaliu dintr-o scoarță muntenească de la sfârșitul secolului al XIX-lea, cu motivul decorativ *rădăcina vieții*. Este o completare a motivului pomul vieții, reprezentat și în varianta pomului-floare. Pasărea este gardianul pomului, dar poate fi și simbol al sufletului.

Scoață din Râmnicelu, jud. Brăila, începutul secolului al XX-lea. Este decorată cu pristolnice.

Detaliu dintr-o scoarță oltenească, sfârșitul secolului al XIX-lea. Câteodată pe scoațe apar și figuri umane, diferite animale și diferite obiecte gospodărești sau bisericești.

Vizitează cel mai apropiat muzeu de etnografie și descoperă patrimoniul de scoarțe din vecinătate. Desenează-le!

Imaginează-ți că știi să țesi, descrie scoarța pe care ți-ar plăcea să o lucrezi, apoi, desenează-o!

Motive decorative – elemente de decor prin alăturarea cărora se compune modelul covorului.

Pristolnic – obiect din lemn sau din piatră, de obicei, în formă de cruce, pe a cărui talpă este cioplit semnul crucii și inițialele IS-HS NI-KA venind de la Iisus Hristos biruitorul. (nika în limba greacă înseamnă victorie). Cu această pecete se marchează prescurile.

Când intri în lumea scoarțelor, descoperi încet-încet un întreg univers de semne, simboluri, tehnici, culori și te întrebi cum reușeau acele femei simple să dea naștere unor obiecte atât de frumoase. Să știi, ce ți-am spus noi este doar începutul unei povești lungi și foarte pasionante. Descoperă singur mai departe, în muzee și în albume! N-ar fi rău să încerci să experimentezi și, de-a dreptul, țesutul, pe un gherghef mic.

Găsește 10 cuvinte legate de meșteșugul țesutului de scoarțe!

T	L	A	N	I	U	I	T	S	M	A	T	R
E	R	I	Z	N	R	E	A	C	I	R	E	I
S	M	R	O	T	Z	T	C	O	U	L	R	N
U	B	N	S	R	I	R	L	A	N	A	A	M
R	A	I	T	E	T	U	M	R	B	I	Z	A
A	T	R	S	P	Z	D	E	T	E	N	B	D
M	E	A	K	A	R	A	M	A	N	I	O	O
A	A	Z	E	T	P	A	T	R	I	M	I	E
T	L	B	U	R	Z	E	A	L	A	A	R	F
I	A	O	C	U	C	O	V	O	A	R	I	N
C	A	D	O	N	O	A	I	E	C	U	V	M
E	R	I	V	S	O	A	R	E	T	I	S	A
S	E	A	L	E	S	A	T	U	R	I	T	L

- Unealta cu ajutorul căreia se țese_____
- Firele care susuțin țesătura _____
- Covor de dimensiuni mari gândit pentru decorarea pereților în camerele bune _____
- Firele cu care se țese sunt din_____
- Firele care formează țesătura se numesc _____
- Tehnică de țesut, folosită mult în Orientul Apropiat, dar și la noi, care se recunoaște după mici găuri sau tăieturi care se formează pe suprafața țesăturii la întâlnirea zonelor de culoare diferită _____
- Tehnicile de ornamentare se numesc _____
- Tehnica de țesut ce se recunoaște din zig-zag-urile foarte fine care se formează la întâlnirea culorilor: cu fire _____
- Este reprezentat pe scoarțe în chip de romb și este foarte prezent în diferite forme stilizate pe mai toate obiectele de artă țărănească _____
- Mici lațuri din ață, care ajută la manevrarea mai ușoară a firelor urzelii _____

Detaliu dintr-o scoarță din satul Căușeni, Basarabia, sfârșitul secolului al XIX-lea.

Privește cu atenție imaginea alăturată! Ce crezi că reprezintă acest motiv decorativ? Observă țesătura și încearcă să îți dai seama cu ce tehnici a fost lucrată.

Notițele mele

Desenele mele